

EKOLOGIASTA LUOPUMISEN DIALEKTIIKKAA –
HUOMAUTUKSIA PASI TAKKISEN ESSEeseen *YMPÄRISTÖVALLAN-
KUMOUS EUROOPAN VASTAISENA KAMPPAILUNA – JOHDATUS*
PAULI PYLKÖN LUONTOAJATTELUUN (Elonkehä 2/2015)

Pauli Pylkkö

Syyskuu 2015

1. »Luopuminen» on moniselitteinen ilmaisu. Jos ei olisi, ei sen käsittelemiseen tarvittaisi dialektiikkaa. Dialektiikka ei ole tiede vaan ikivanha tutkimusperinne. Sen juuret pelkästään eurooppalaisessa kulttuuripiirissä ulottuvat kauas Herakleitosta ja Platonia edeltävään ajatteluun, minkä ylle itäiset uskonnot ja viisausperinteet heittävät hedelmällisen varjonsa. Jopa Herakleitoksesta kerrotaan, että hänellä olisi ollut itämaisia lähteitä.

Klassinen logiikka on ei-dialektista, koska perustuu ristiriidattomuuden lakiin. Ristiriidattomuuden laki (tunnetaan myös ristiriidan lakina) määrää (on määräävinään), että ristiriidasta seuraa mitä tahansa (*ex falso quodlibet*): jos p ja ei- p , niin q , missä q on mikä tahansa mielivaltainen väite. Malliteorian kielellä: ristiriitaisella lausejoukolla ei ole mallia. Ristiriita ei klassisen logiikan mukaan siis kuvaa mitään, koska sallii kaiken, ja yksikin ristiriita riittää trivialisoimaan teorian, koska tuosta ristiriidasta yksinään voidaan johtaa mikä tahansa hölmöys, minkä ihmismieli pysyy muotoilemaan (kielellä millä ristiriita ilmaistiin). Hyvä kokoomateos aiheesta on *The Law of Non-Contradiction. New Philosophical Essays* (toimittaneet G. Priest, JC Beall ja B. Armour-Grab; Clarendon Press, 2004).

Dialektiikka perustuu kokemukseen, ettei klassinen logiikka (eikä mikään siihen vetoava ns. terve arkijärkeily, *common sense*, tai sen sellainen) ole riittävä kun lähesytään vaikeita ongelma-alueita. Erityisesti voidaan dialektisesta perinteestä käsin tarkastella, arvioida ja kyseenalaistaa klassista logiikkaa soveltavia tieteellisiä tutkimusperinteitä. Mutta jos tutkimus käännetään toiseen suuntaan, eli tutkitaan normaalitieteellisestä näkökulmasta dialektista perinnettä, ovat tulokset usein laihoja; parhaimmassa tapauksessa ne ohentavat dialektiikasta esiin jonkinlaisen klassisen luurangon, pahimmassa ja ehkä yleisimmässä tapauksessa johtavat dialektiikan hylkäämiseen. Näiden ääri näkemysten välimaastossa toimii parakonsistentti logiikka. Se tutkii ristiriitaa sietäviä loogisia järjestelmiä, jotka eivät ajaudu trivialiteettiin eli kaiken hyväksymiseen.

Kristillisessä teologiassa Jeesuksen ihmisellisen ja jumalallisen alkuperän yhteensovittaminen on ollut tuollainen vaikea, dialektiikkaa vaativa ongelma; samoin jumalan ominaisuuksien (sanokaamme kaikkietävyuden ja hyvyyden) yhteenso-

vittaminen. Filon Aleksandrialainen totesi, että joudumme juutalaisten jumalasta puhuessamme auttamatta väittämään sekä p että ei-p, siis liittämään jumalaan sekä jonkin ominaisuuden, että sen vastakohtan. Läpi keskiajan kulkee uusplatonisen dialektiikan perinne, jonka juuret ovat Platonin Parmenides-dialogissa. Tämä dialogi on edelleen eurooppalaisen kulttuuripiirin radikaaleimpia ja hämmästyttävimpiä kirjallisia teoksia, emmekä oikeastaan tiedä, kuinka tosissaan Platon oli. Perinne huipentuu Mestari (maisteri) Eckhartin ja Cusanuksen dialektiseen ja negatiiviseen teologiaan. Negatiivisessa teologiassa päädyttiin siihen, ettei jumalasta voi esittää yhtäkään väitettä ajautumatta ristiriitaan. Tämä havainto on myös Hegelin dialektiikan lähtökohta: jos Absoluuttia koskeva väite ei ole ristiriita, niin se on epätosi. Hegel oli ns. dialeteisti, joka uskoi, että on olemassa *tosia ristiriitoja*. Hegelin varhaisten kirjoitusten dialektisista ajatustavoista on kirjoitettu ainakin yksi vakuuttava teos: Manfred Baum: *Die Entstehung der Hegelschen Dialektik* (Bouvier, 1986).

Jos joku kuvittelee, että dialektisesta teologista on päästy eroon, kannattaa tutustua kvanttiteorian filosofiaan, esimerkiksi David Albertin teokseen *Quantum Mechanics and Experience* (Harvard University Press, 1992). Albert esittelee ongelmia, jotka saivat Wolfgang Paulin vakuuttumaan siitä, että kvanttiteorian paradoksit kohdatessaan eurooppalainen tiede ajautui pahimpaan kriisiin sitten modernin luonnontieteen keksimisen (mikä sijoitetaan usein jonnekin 1600-luvun alkuun). Kriisin ratkaisemiseksi Niels Bohr kehitti oman dialektiikkansa, joka tunnetaan komplementaarisuus-teoriana. Suomessa Laurikainen puolusti Wolfgang Paulin dialektiikkaa – joskus kiivainkin sanakääntein.

2. Jos dialektinen teologia tai kvanttiteorian paradoksit tuntuvat radikaaliekologiassa keskusteluympäristössä liian korkealentoiselta spekulatiolta, on helppo esitellä ekofilosofisia ongelmia, joiden selvittely ilman dialektiikkaa on onnetonta. Ihminen on toisaalta eläin, toisaalta taas ei; kulttuuri on toisaalta osa luontoa, toisaalta ei; perimä määrää ihmisen käyttäytymistä, toisaalta taas ei. Jos luontoajattelussa ihmistä ei osata nähdä eläimenä ja hänet samastetaan hänen kehittämiinsä kulttuurituotteisiin (kieli, normit, tekniikka, artefaktit), päädytään keinotekoisiiin ja luonnottomiin ratkaisuihin; mutta jos ihmisen *erikoista luontoa* ja asemaa muista eläimistä eroavana olentona ei ymmärretä, päädytään latteuksiin ja vaarallisiin puolitotuuksiin.

On ihmiseltä avoimesti lajiylimielistä hävittää sukupuuttoon toisia lajeja tai vaikkapa käyttää nisäkkäitä ravintona tai lemmikkieläiminä; mutta on toisaalta (ehkä tahatonta) lajiylimielisyyttä tyrkyttää muille lajeille oikeuksia tai suoda niille itseisarvo, koska myös oikeuksien myöntäminen ja arvojen suominen on ihmisellisesti lajikeskeinen asenne. Ilman dialektiikkaa emme selviä tässä käsiteviidakossa, missä hyväntahtoisilta pehmoleluilta vaikuttavat käsitepedot ovatkin kaikkein vaarallisimpia. Modernisaatio on valistanut ihmisen järjestämään taloutensa kapitalistisesti ja poliittisen vallan demokraattisesti, ja lopuksi varustanut hänet tiede-tekniikan ase-

varastolla. Kun ihmisellä on käytössä tämä arsenaali, on ilmaisu ›taistelu luontoa vastaan› saanut (taas ehkä tahattomasti) itsetuhoisen sävyn. Esimerkiksi akatemia-professori Kari Enqvist edelleen viljelee tätä ilmaisua – jopa kunnioittavassa sävyssä. Taisteluasennetta ei pureta julistamalla uusi taistelu. Luopuminen on aina dialektinen ele.

Jos esimerkit ovat edelleen korkealentoisia, voidaan tarttua johonkin hyvinkin kouriintuntuvaan, minkä hyvälaatuinen ymmärtäminen edellyttää dialektista asennetta. Vanhat autot kuluttavat paljon polttoainetta, ovat tehottomia ja saastuttavat holtittomasti. Ne tulisi siis oitis hinata romuttamoon. Uudet autot kuluttavat tehoihinsa nähden vähän ja uuden suodatintekniikan ansiosta ilma säilyy puhtaampana. Tulisiko meidän siis suosia uusia autoja vanhojen kustannuksella? Jossakin mielessä kyllä, jossakin mielessä taas ei. Uusien autojen massatuotanto ja maailmanlaajuinen liikenteen autoistuminen lienee ympäristölle pitkällä tähtäyksellä paljon vakavampi uhka kuin vanhojen tehottomien ja saastuttavien autojen pitäminen (kuubalaiseen malliin) ajokuntoisina mahdollisimman kauan. Näyttäisi siltä, että tässä meillä on kaksi pätevää mutta keskenään ristiriitaista argumenttia vanhojen autojen asemasta. Vakuuttavan vastauksen antaminen edellyttää kokonaisvaltaista (synteesinomaista) näkemystä siitä, mihin luontoajattelulla pyritään – jos sillä yli-päätään johonkin pyritään.

Päteviltä vaikuttavat ekologiset argumentit voivat puolustaa keskenään ristiriitaisia yhteiskunnallisia skenarioita. Nykytilanteessa missä nopea kaupungistuminen on maailmanlaajuisestikin vallitseva kehityssuunta, lienee (jossakin ahtaassa mielessä) järkevää keskittyä ratkaisemaan tiheän asumisen synnyttämiä ongelmia. Monessa kysymyksessä (esimerkiksi liikenteen määrän suhteen) tiheä asuminen on jopa ympäristöystävällisempää kuin hajallaan asuminen, eikä valtaviin ihmismassojen nopea uudelleen sijoittaminen haja-asutusalueille olisi käytännössä mahdollistakaan. Mutta samalla suurkaupunkien elämänmuoto – vaikka sen monet osaongelmat ratkaistaisiinkin näennäisen järkevästi – tuskin koskaan tulee tarjoamaan uskottavaa kokonaisratkaisua ihmisen luontosuhteen kieroutumisen ongelmaan. Keskittyminen pienten ongelmien ratkaisemiseen vaikeuttaa suuren ongelman havaitsemista ja hahmottamista.

3. Klassinen logiikka operoi käsitteillä ja niiden komplementeilla (käsitteen alan loogisella negatiivilla). Dialektinen ajattelu lähtee liikkeelle kokemuksellista vastakohtasta, joita ei voida määritellä toisistaan riippumattomalla tavalla. Dialektiikan lähtökohta on korjaamattomasti holistinen: jokainen käsite jäsentyy kokemuksellisen vastakohtansa kautta ja jää siihen kehämäisesti kiinni. Tästä syystä jokainen käsite on potentiaalisesti ristiriitainen, ja jokainen aito ajatusympäristö ristiriitojen kyllästävä. Ajattelun on selvittävä tässä ympäristössä ilman että ympäristöstä suodatetaan esiin keinotekoisesti ohennettu ja käsitteellisesti siistitty ristiriidaton malli

Niiniluodon oppikirjojen tyyliin; tai että väitetään ristiriitojen automaattisesti trivia-lisoineen teorian, opin tai ohjelman.

Teknis-tieteellistä rationaliteettia (siis esimerkiksi jokaista normaalitieteellistä tutkimusasennetta, hallinnollista tai tuotantoteknistä suunnittelua, kaupallista tai juridista hanketta) voi luonnehtia sanomalla, että siinä vedotaan klassiseen logiikkaan, terveeseen järkeen ja normaalikieleen. Tuollainen rationaliteetti on alkuperältään eurooppalaista, nykyisin tosin länsimaalaiseksi levinnyttä, länsimaalaistamisen pakolla levitettyä ja usein »kansainväliseksi» kutsuttua. Se perustuu julkilausumatomaan ja usein perustelemattomaan oletukseen, että kustakin keskustelun alueesta (tai jopa kaikista niistä yhteensä) voidaan muodostaa ristiriidaton kokonaiskuva hyvin määritellyillä käsitteillä.

Tyypillisesti normaalitiede olettaa, että tieteiden kokonaisuus on ristiriidaton, tai että vähintäänkin matematiikan ja luonnontieteen oletettu kokonaisuus on ristiriidaton. Tämä on kuitenkin pikemminkin uskontunnustus kuin mikään edes periaatteessa todistettavissa oleva väite. Ei edes perusluonnontieteen, sanokaamme perusfysiikan, teorioiden joukko ole ristiriidaton. Sen tietenkin toivotaan olevan ristiriidaton, ja tutkijayhteisön enemmistö näyttää uskovan, että siitä ainakin joskus tulevaisuudessa voidaan kehittää ristiriidaton versio. Mutta tämä on haave tai uskontunnustus – ei mikään tieteellinen tai ei-tieteellinen tosiasia.

Luonnontieteen ristiriidattomuushaave kaatuu jo yksin siihen, ettei sen käytössä olevan matematiikan ristiriidattomuudesta ole juuri mitään takeita. Saattaa olla jopa niin, että paras lukuteorian (perusaritmetiikan) aksiomatisointi on parakonsistentti, kuten Graham Priest on ehdottanut (esimerkiksi artikkelissaan »Is arithmetic consistent?» *Mind*, osa 103, no 411, 1994, sivut 337–349). Uskomus että reaalitylukujen teoria, jota lukemattomat eri luonnontieteelliset teoriat hyödyntävät, olisi ristiriidaton, on lähinnä osa hurskastelevaa teologiaa, minkä tiedeyhteisö on julistanut koskemattomaksi.

4. Jos siis ehdotetaan, että luopuisimme jostakin luonnontieteen haarasta tai luonnontieteellisestä teoriakokonaisuudesta, niin mitä luopuminen koskee? Ehdotus näyttää olettavan, että tuo luonnontieteen haara tai teoriajoukko muodostaa ristiriidattoman kokonaisuuden, ja että voisimme tarkasti identifoida sen, mistä luovomme. Jos joku ehdottaa, että luopuisimme biologiasta tai sanokaamme ympäristöekologiasta, tulisi biologian tai ympäristöekologian pystyä tarjoamaan yksi ristiriidaton kokonaiskuva tai teoria tutkimuskohteestaan (elollisista ilmiöistä, ekologisista järjestelmistä). Tämä on kuitenkin haavekuva siitä, mitä biologia tai ympäristöekologia tarjoaa. Luopujan olisi valittava mistä luovutaan ja miten luovutaan, mutta valitun kohteen rajaamista ja luopumisen vaatimaa ajatuselettä ei voida suorittaa normaalitieteen sisällä normaalitieteen hyväksymin keinoin. Vastaavasti, jos joku suosittelee sitoutumista moderniin biologiaan, niin mitä hän varsinaisesti ehdottaa?

Jokainen elävä tieteenala on itse asiassa hajanainen kokoelma eri kehitysvaiheessa olevia teoriasirpaleita, ehdotuksia, oletuksia ja uskomuksia, joiden pätevyydestä harvoin vallitsee laajaa yksimielisyyttä – täydestä puhumattakaan. Mutta vaikka tiede on hajanainen, se on silti täynnä sisäisiä ennakko-oletuksia ja käsitteellisiä ja teoreettisia riippuvuussuhteita, ja tietenkin teknisiä ja taloudellisia vuorovaikutussuhteita. Ylipäätään nykyaikaisesta biologiasta luopuminen edellyttäisi saman tien, että luopuisimme jostakin merkittävästä osasta nykyfysiikkaa ja kemiaa – riippuen siitä, mitä biologisen teoretisoinnin haaraa ehdotus alun perin koskee. Olisi myös varsin erikoista ja kaksijakoista ajattelua ensin omaksua laajasti normaalia fysiikkaa ja kemiaa, ja sopeutua niiden vaatimaan luonnontieteelliseen tutkimusasetteeseen ja todellisuuskäsitykseen, ja sitten kieltäytyä kokonaan samansuuntaisten ajattelutottumusten ja -asenteiden soveltamisesta elollisten olentojen ja niiden järjestelmien tutkimiseen. Ylipäätään mikä tahansa luopumista koskeva ehdotus vaatisi laajaa luonnontieteellisen tutkimusasetteen kyseenalaistamista. Mitään selvärajaista ja yksiselitteistä biologiasta luopumista ei ole.

Tieteellisen kulttuurin ja sen instituutioiden *sisällä* on tietenkin erilaisia keinoja hylätä huonoiksi arvioituja teorioita, mutta tällöin »teorialla» tarkoitetaan jotakin varsin rajattua väitteiden, uskomusten ja käsitteiden kokonaisuutta, joka jakaa kilpailevien teorioiden kanssa merkittävän määrän yhteisiä uskomuksia. Kokonaisen tieteenhaaran tai edes jonkin vakiintuneen tutkimusparadigman hylkääminen ei ole normaali tieteellinen hanke.

Vastaavasti, jos joku haluaa omaksua biologiaa, siis omaksua siitä jonkin laajan kokonaisuuden tai merkittävän osan sen teorioista, hän joutuu väistämättä hyväksymään myös merkittävän osan luonnontieteestä, siis ainakin joitakin fysiikan ja kemian teorioita, joita omaksutun biologian haaran tai alueen tiedetään hyödyntäneen. Hyväksyminen ja hylkääminen joka ei rajoitu instituution sisäiseen keskusteluun ja teorioiden normaaliin kilpailuttamiseen, ei voi kohdistua tarkasti vain johonkin yhteen ainoaan tieteenalaan (tai mihinkään vakiintuneeseen teoriakokonaisuuteen) vaan laajenee lopulta koskemaan monien eri tutkimusalojen jakamaa luonnontieteellistä tutkimusasennetta ja siihen liittyviä ajatustottumuksia, ja niiden taustaoletuksia. Näihin taustaoletuksiin kuuluu laajoja uskomusjärjestelmiä, jotka koskevat matematiikkaa, laskentatekniikkaa, argumentaatiotapoja, käsitteenmuodostamista, havaitsemista, muistia ja luonnollista kieltä. Lopulta niin sitoutuminen kuin luopuminenkin, joka kohdistuisi johonkin tieteenhaaraan, pakottaisi joko omaksumaan tai kyseenalaistamaan merkittävän osan tieteellisestä kulttuurista ja sen rationaalisuusoletuksista ylipäätään.

Tieteellinen kulttuuri on esimerkiksi sitoutunut omaan »folkloreensa», mikä sisältää sukupolvelta toiselle välittyvää perinnetietoa, miten järjestetään päteviä kokeita, luotettavaa testaamista ja tulosten rekisteröintiä. Samalla sen joka sitoutuu tai kyseenalaistaa, olisi syytä arvioida suhde tieteen instituutioihin, niiden saamaan po-

liittiseen tukeen ja rahoitukseen. Lopulta niin hyväksyminen kuin luopuminenkin kohdistuisi (joiltakin osin, jossakin määrin) länsimaalaiseen (maailmanlaajuisesti levitettyyn) talousjärjestelmään, sen avulla ylläpidettyyn moderniin elämäntapaan ja elämäntavan taustalla vaikuttavaan ihmiskäsitykseen ja todellisuuskäsitykseen.

Miten tuollaista hyväksymis- tai luopumishanketta ylipäätään voitaisiin edes kuvailla – saati ohjailta? Ei ainakaan normaalitieteellisellä asenteella, länsimaalaisella rationaliteetilla, klassisella logiikalla tai terveellä järjellä. Kyse ei ole tieteen sisäisestä keskustelusta, teorioiden kilpailusta tai edes vanhan ja uuden paradigman vertailusta. Sekä hyväksymiseen että hylkäämiseen tarvitaan ajattelua, joka pystyy tarkastelemaan länsimaalaista rationaliteettia siihen sitoutumatta.

5. Kuten Pasi Takkinen esseessään aivan oikein kuvailee, olen ehdottanut ympäristöajattelun pohjaksi kahta perushavaintoa, (P) ja (Q):

(P) *Eräät* esimodernit kulttuurit, jotka eivät ole tunteneet modernia eurooppalaista tekniikkaa ja tiedettä eivätkä ole omaksuneet eurooppalaisen valistusliikkeen poliittisia ja sosiaalisia aatteita, ovat onnistuneet luomaan paremman luontosuhteen kuin *yksikään* moderni, teknistynyt ja teollistunut kulttuuri, missä todellisuuskäsitys ja ihmiskäsitys perustuu moderniin tieteeseen ja valistusoppeihin.

(Q) Esimodernien kulttuurien luontosuhde on erottamattomasti kiinni kielen esikäsitteellisessä merkitysulottuvuudessa. Modernisaatio häiritsee, ohentaa ja lopulta käsitteellistämällä ja teknistämällä tuhoaa tämän merkitysulottuvuuden.

Lisättäköön tähän (Takkiseen viitaten) teesi T:

(T) Perushavaintojen (P) ja (Q) kieli on esikäsitteellisen dialektiikan kieltä, joten niissä esiintyvät lauseen kaltaiset ilmaisut eivät ole tieteellisiä tai edes filosofisia väitteitä. Ilmaisuisissa esiintyvät termit eivät ole käsitteitä, eivät varsinkaan tieteellisiä, filosofisia tai ylipäätään teoreettisia käsitteitä.

Jos kielet ovat oleellisesti toisilleen kääntymättömiä, ja siis varsinkin suomenkieli (tai joku muu ei-indoeurooppalainen kieli) on oleellisilta osin kääntymätön suhteessa indoeurooppalaisiin kieliin; ja jos eurooppalaisen tieteen keskeiset ilmaisut ja tulokset eivät ole jäännöksettömästi ilmaistavissa, saati edelleen kehiteltävissä suomeksi (tai muilla ei-indoeurooppalaisilla kielillä); ja jos esimerkiksi suomen keskeiset merkitysalueet eivät ole oleellisilta osin ilmaistavissa eurooppalaisen tieteellisen

maailmankuvan sisällä ja sen kielen avulla, herää vaikea kysymys: missä mediumissa (kielessä, opillisessa ympäristössä) ylipäätään voidaan keskustella suomalaisten merkitysten (tai muiden ei-indoeurooppalaisten merkitysten), varsinkin suomalaisten kielellisten merkitysten, suhteesta ei-suomalaisiin, siis varsinkin eurooppalaisiin, ja erityisesti tieteellisesti jäsenneltyihin eurooppalaisiin merkityksiin? Riippumatta siitä, onko seuraava vastaus hyvä, se on *ainoa* tarjolla oleva: esikäsitteellisen dialektiikan mediumissa. Saamme taas uuden teesin:

- (R) Kieleltään ja luontosuhteeltaan ei-eurooppalaisen kulttuurin ja eurooppalaisen (länsimaalaisen, yleismaailmallisena esiintyvän) kulttuurin suhdetta voidaan tyydyttävästi (edes jossakin määrin puolueettomasti) tarkastella vain esikäsitteellisessä dialektiikassa.

Esikäsitteellinen dialektiikka ei sitoudu eikä alistu länsimaalaisen kokemuksen, ei varsinkaan tieteellisen ja filosofisen asenteen, ylemmyyteen. Se ei ole tieteen tai filosofian sisällä tuotettua keskustelua tai diskurssia. (R) on luettava jokaisessa kulttuurisessa yhteydessä uudelleen näin:

- (S) Jokaisen alueellisen ei-eurooppalaisen kulttuurin on kehiteltävä oma, paikalliseen tehtävään soveltuva esikäsitteellinen dialektiikka.

Ainoat kulttuurit, joille sallitaan poikkeus ehdosta (S), ovat ne kulttuurit, jotka eivät ole luoneet yhteyttä eurooppalaiseen, länsimaalaiseen tai mihinkään länsimaalaiseen kulttuuriin. Kulttuuri joka viisaasti eli päättäväisen vihamielisesti torjuu modernisaation, ei tarvitse esikäsitteellistä dialektiikkaa.

Tässä kirjoituksessa puheena ollut esikäsitteellisen dialektiikan versio on siis kehitelty suomenkielen ja yleensä suomalaisten merkitysten valaisemiseen. Tästä syystä teesi (T) on oleellinen: perushavaintojen (P) ja (Q) kieli ei ole tieteen tai filosofian kieltä, eivätkä väitteet voi edes yrittää esiintyä universaalisti pätevänä. Ne pätevät vain suomalaisessa merkitys- ja merkillisyyssympäristössä.

Jos siis otamme vakavasti väitteen, että luontoajattelun on aina tukeuduttava esimodernin yhteisön luontosuhteeseen, mikä puolestaan ilmaistaan yhteisön äidinkielellä, ja että tuo suhde ja sen avaama yhteys on ainutkertainen ja kääntymätön, niin universaalisti pätevänä esiintyvän eurooppalaisen tieteen asennetta alueelliseen kulttuuriseen kokemukseen voidaan tarkastella edes jossakin mielessä puolueettomasti vain kussakin paikallisessa ja ainutkertaisessa esikäsitteellisessä dialektiikassa. Tästä seuraa tietysti, etteivät eri kulttuuripiireissä syntyneet tai syntyvät esikäsitteellisen dialektiikan versiot ole toisilleen käännettävissä tai puolueettomasti vertailtavissa. Teesin muodossa:

- (V) Paikalliset esikäsitteelliset dialektiikat eivät ole toisilleen käännettävissä eivätkä keskenään puolueettomasti vertailtavissa jossakin oletetusti korkeammassa teoriassa tai opillisessa ympäristössä.

Kysymystä biologian tai ekologiatiiteen suhteesta suomalaisen esikäsitteelliseen kokemukseen ei voida edes ilmaista – valaisemisesta puhumattakaan – ilman esikäsitteellisen dialektiikkaa. Keskustelua tai diskurssia, joka valitsee aiheekseen, miten luopua jostakin tieteenhaarasta, ei voida toteuttaa tieteen tai filosofian sisällä, tieteen tai filosofian kielellä tai niiden ajatustottumusten kyllästävässä ajatusympäristössä. Siihen tarvitaan esikäsitteellistä dialektiikkaa, mikä puolestaan on aina ainutkertaisesti kielikohtaista ja kulttuurisidonnaista.

Koska Pasi Takkinen yrittää selvittää normaalissa akateemisessa diskurssissa esikäsitteellisen kokemuksen ja eurooppalaisen tieteen suhdetta, hänen kysymyksensä eivät voi olla aitoja kysymyksiä. Ne esitetään kielellä ja käsitteillä, jotka jo etukäteen sulkevat suomen ainutkertaiset ja kääntymättömät merkitykset (merkillisyydet) ulkopuolelleen. Vastaukset kysymyksiin, jotka koskevat biologian ja luontoajattelun suhdetta, on etukäteen viritetty julistamaan biologian korvaamattomuutta. Normaalissa tieteellisten asenteiden ja eurooppalaisen sivistyksen viitekehäyksessä suomalainen kokemus yksinkertaisesti häviää näkyvistä ja kuulumasta.

Että kysymykset voidaan asettaa ja esittää vain esikäsitteellisessä dialektiikassa, ei tarkoita, että sen avulla voitaisiin suorastaan irrottautua biologiasta tai luonnontiedetekniikasta. Esikäsitteellinen dialektiikka näyttää, mistä oikeastaan on kyse, kun puhumme että luopuisimme länsimaalaisesta metafysiikasta.

7. Elävä suomalainen luontosuhde vaatii eurooppalaisten ajatustottumusten – tai kuten usein sanotaan: eurooppalaisen metafysiikan – vallan heikentämistä suomalaisessa mielessä ja suomalaisten merkitysten tuottamisessa. Koska luonnontiede-tekniikka vaikuttaa noiden eurooppalaisten ajatustottumusten ytimessä, on luonnontiedetekniikan ajatustottumusten aseman heikentäminen luontoajattelun perusedellytys. Biologia ei pääse karkuun tältä vaatimukselta, koska muun luonnontiede-tekniikan rinnalla osallistuu valtmetafysiikan mahdin kasvattamiseen.

Takkinen lienee oikeassa sanoessaan, ettemme lopultakaan pääse tämän mahdin pihdeistä millään konstilla. Perustelut jotka hän väitteelleen antaa, eivät kuitenkaan ole vakuuttavia. Jos kyse olisi vain Takkisen esille tuomista biologisen kulttuurin piirteistä, kuten että biologiaa opitaan peruskoulussa, niin niistä kyllä voitaisiin hankkiutua aika nopeasti eroon. Mutta biologia-tiede-tekniikan ajatustottumukset ovat osa länsimaalaista ihmis- ja todellisuuskäsitystä, jonka vallan murentaminen on mahdottomuutta hipova tehtävä. Tuo ihmis- ja todellisuuskäsitys hallitsee joukkotiedotusvälineitä, yliopistoja, hallintoa, tuotantoelämää, kaupankäyntiä, viihdettä, jopa ihmissuhteita.

Takkinen väittää, että »biologia työntyy jo nyt kaikkialla eikä nurjailija voi aidosti luopua siitä». Mutta luopuvaa elettä voi harjoittaa ja luopuvaa asennetta harjoitella monella alalla. Nurjailija voi kuoria mielensä eurooppalaisia ajatustottumuksia kerros kerrokselta, kyseenalaistaa, kiistää, epäillä ja – joissakin kohdissa, jossakin määrin, jossakin mielessä – jopa torjua, hylätä tai luopua. Tai ainakin harjoittaa välinpitämättömyyttä, indolenssia, ja ruokkia vierautta. Tämä on elinikäinen hanke, missä modernisaation Minotauros kohdataan pimeässä labyrintissa, ja siinä on käytettävä kaikkia kulttuuris-mentaalisen sissisodan keinoja. Ainoa lainalaisuus tässä elinikäisessä ihmiskokeessa näyttää olevan, että mitä paremmin siinä onnistuu, sitä hullummaksi tulee. Aiheesta on Vesa Kyllönen kirjoittanut valaisevan esseen *Suokansan pimeys ja kylähullun murhanhimo. Hulluuden merkittävyys Pauli Pylkön ajattelussa* (Niin & Näin, 4/2014).

Biologia ja ympäristöekologia ovat tässä kolonisaatiosodassa osa vihollispropagandaa, ja kuten propagandassa yleensäkin, on tässäkin propagandassa paljon perää. (Sivumennen sanoen: suomalaisten kannattaisi joskus tutkiskella ja pohtia huolellisesti ja kiihkotta venäläistä propagandaa eikä toistella ajattelemattomasti amerikkalaista.) Mutta emme pysty säästämään biologiaa ja ekologiaa vakavalta epäilyltä. Valitettavasti biologiatiiede ja ympäristöekologia ovat sitoneet itsensä lopullisesti koneistoon (tuotantokoneistoon, talousjärjestelmään, ihmis- ja todellisuuskäsitykseen), jonka tappavan vaikutuksen ne itse tarkasti kuvaavat, ja jonka tuhon ne näyttävät ennustavan. Tämä pakottaa meidät lukemaan nurjailevasta näkökulmasta myös luonnonympäristön tuhoutumista koskevaa tieteellistä tutkimusta. Ilkka Hanskin pitkä tieteellisten ansioiden luettelo, jota Helsingin Sanomat (16.9. 2015, no. 250) esitteli, kertoo epäsuorasti myös, miten laajasti ja syvältä »tunnustettu tutkija» on sitoutunut koneistoon, jonka tuhovaikutuksia hän tutkii. Tieteellisesti pätevän tiedon hankkiminen ympäristötuhoista, sanokaamme Itämeren tilasta tai ilmastomuutoksen seurauksista, ei ole mahdollista ilman tuota jättiläiskoneistoa. Tieteellisen kritiikin kestävää tietoa ympäristön tuhoutumisesta tuottaa juuri tuo sama jättiläiskoneisto, joka on vastuussa tuhosta. Enqvist ja Valtaoja ovat tämän koneiston tunnetuimmat tieteessä toimivat suomalaispropagandistit.

8. Nurjailija voi yrittää siivilöidä tieteelliseksi väitetystä tiedosta, myös biologiatielten tarjoamasta tietosilpusta, hedelmällisiksi uskomiaan ajatusjyväsiä ja jauhaa niistä aineksia oman ajattelunsa uunissa leivottavaksi. Kvanttiteorian paradoksit ovat oiva esimerkki klassisen rationaliteetin kriisistä, ja jo Niels Bohr ja Wolfgang Pauli ennakoivat komplementaarisuusajatuksen leviämistä fysiikasta biologiaan. Kvantti-ilmiöiden osuus ihmisaivoissa kokemuksen, ajattelun ja tietoisuuden synnyttämisessä onkin mielenkiintoinen ja kiistanalainen tutkimuksen pioneerialue, missä on arvioitava uusiksi normaalitieteen taustaoletuksia, jotka koskevat esimerkiksi kausaliteetin ja loogisen ristiriidattomuuden asemaa käsitteen- ja teorianmuodostuksessa. Myös

klassisena pidetty fysiikka on osoittautunut paljon luultua ei-klassisemmaksi, osittain myös ei-mekaanisesti-laskettavaksi. Mutta luontoajattelussa tämä ajatusjyvien lainaaminen ilman esikäsitteellisen dialektiikan apua jää ja tulee jäämään irralliseksi ja hedelmättömäksi.

Jos »ympäristötietoisuus on täysin riippuvaista biologiasta», kuten Takkinen väittää, on ympäristötietoisuus torjuttava niin hyvin kuin se pystytään torjumaan. »Niin hyvin kuin pystytään» ei ole aina yhtä kuin »hyvin». Ympäristötietoisuus joka on täysin biologiasta riippuvaista, ei ole päässyt vielä ympäristöajattelun alkuun. Takkinen viittaa tässä »60-luvulla syntyneeseen ympäristötietoisuuteen», jota luonnehtii »globaaliksi». Hän haluaa pelastaa biologian, koska globaali ympäristötietoisuus perustuu biologiselle tiedolle. Tämä argumentaatiohanke on akateemisesti varsin respektabeli, ja Takkinen vetoaakin Youngin, Da Rosan ja Lapointen artikkeliin »On the origin of late modernity: Environmentalism and the construction of a critical global consciousness» (ANTROPOlogicas, 2011, no. 12, sivut 2–8). Kuten artikkelin otsakekin osoittaa, kirjoittajat tutkivat maailmanlaajuista, siis niin sanottua kansainvälistä tietoisuutta – mitä se sitten tarkoittaakin. Tämä universalistinen asenne, eräänlainen maailmanlaajuisten akateemisten muoti-ideologioiden tutkiminen, sulkee lähes automaattisesti ajatuspolun alueellisesti ja kulttuurisesti ainutkertaisen luontoajattelun ja luontosuhteen luo. Kirjoittavat esittävät johtopäätöksensä: »One of the greatest accomplishments of environmentalist discourse, for example, has been to prompt a more global consciousness – to see ecological problems (and by extension political and social problems) as extending beyond borders and boundaries.» Tämä »extending beyond borders and boundaries» on kyllä kovin tyyppillistä länsimaalais-ta universalismia – etten sanoisi suoraan: piilokolonialistista multi-kulti-hömppää – missä alueellista luontoa tarkastellaan kaukoputkella pilvenpiirtäjästä. Voisi pirtutain jopa kääntää kirjoittajien teesin pääläelleen ja saada paljon uskottavamman teesin: Yksikään vakava ympäristöongelma ei ylitä eikä voi ylittää aitoja kulttuurirajoja. Bohria myötäillen: jokaisen mielenkiintoisen toden yleistyksen negatio on myös mielenkiintoinen ja tosi.

Onneksi kirjoittajat visioivat tulevaisuutta hieman uskottavammin: »In our view, environmentalism's next great challenge is to turn its critical eye onto itself on this issue and to become more open to a »symmetrical cosmopolitanism» that is accepting of cross-cultural variations without falling back into relativism». Ilmaisuu »this issue» viittaa siihen, että globaalia ympäristötietoisuutta on syytetty »eko-imperialismista», ylemmydentuntoisesta länsimaalaisesta oppimestariasenteesta. Kulttuurinen variaatio on kirjoittajien mielestä hyväksyttävä (accept), jotta nämä syytteet voitaisiin välttää. No, askel se on tämäkin. Joskaan en jäisi odottelemaan, että maailmanlaajuinen tietoisuus eräänä päivänä suuntaa maailmankansalaisen uusimman ekomuodin kulttuurista variaatiota sietäväksi ja on muodonmuutoksen jälkeen hyväksyvinään myös suomalaisen kulttuurisen omaleimaisuuden, ainutkertaisuuden ja outouden. Koska kirjoittajilla ei ole välineitä käsitellä radikaalia kulttuurista ja kielellistä variaatiota

– puhumattakaan että löytäisivät tien edes esikäsitteellisen dialektiikan alkeisiin – olisi relativismi, jota he karsastavat, juuri oikea vastamyrkky kaikkeen kovaääniseen universalismiin ja kosmopoliittisuuteen. Kirjoittajat suosittelevat siis kaksisuuntaista (symmetristä) kosmopoliittisuutta yksisuuntaisen (länsiyliymielisesti sovinistisen) kosmopoliittisuuden sijaan. Varmaankin kaksisuuntainen kolonialismi on parempaa kuin vanhanaikainen yliymielisesti yksisuuntainen arne-naessismi, millä intialaisille yritettiin opettaa, miten *Bhagavad Gitaa* olisi luettava. Mutta kaksisuuntaisenakin se on kolonialismia yhtä kaikki. Miten uskottavaa on kirjoittajien hyvää tarkoittava symmetrinen kosmopoliittisuus, kun he eivät näytä huomaavan, että jokainen heidän noin viidestäkymmenestä lähdetekstistään on englanninkielinen, vieläpä ahtaan akateemisesti englanninkielinen. Heidän komeita julistuksiaan pilkaten on lähde-luettelo, sen avaama kulttuurinen perspektiivi, täysin yksisuuntainen.